

Βασίλης Χολέβας
Νομικός - Παιδαγωγός
Θεσσαλονίκη

Ο χαρακτήρας του Έλληνα
Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα
της φυλής μας

Ο χαρακτήρας του Έλληνα

Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της φυλής μας

Εισαγωγή

Το να κάνεις αυτοψυχανάλυση στον χαρακτήρα σου είναι ό,τι πιο δύσκολο. Ο εαυτός σου, το υποσυνείδητό σου, ο εγκέφαλός σου, όλα μέσα σου αντιδρούν και δεν θέλουν να φέρουν στην επιφάνεια τα "βρώμικα", τα ελαττώματα. Ευχαρίστως βέβαια φέρνουν τα προτερήματά σου. Αλλά και η επιστήμη της ψυχανάλυσης το τονίζει αυτό: η ψυχανάλυση είναι δύσκολη, λόγω της αντίδρασης του ψυχαναλυομένου να φέρει στην επιφάνεια τα "βρώμικα" που έχει καταχωνιασμένα στο καλάθι. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο δύσκολο και σύνθετο, όταν πρέπει να ψυχαναλύσεις ολόκληρη τη φυλή σου, το λαό σου, να φέρεις στην επιφάνεια τα καλά του και τα κακά του. Παρ' όλα αυτά θα το επιχειρήσουμε, γιατί πρέπει να γνωρίζουμε καλά ποιοί ακριβώς είμαστε, αν θέλουμε να γίνουμε καλύτεροι και να προοδεύσουμε, αλλά και να διώξουμε τα στραβά μας.

Η πρώτη παρατήρηση που έχω να κάνω, είναι ότι από την αρχαιότητα ως σήμερα ο Έλληνας κατά βάσιν, παραμένει ο ίδιος, σε ελάχιστα έχει αλλάξει. Αλλη μια επιβεβαίωση της ρήσης του λαού: "δύσκολα ο άνθρωπος αλλάζει, ή ο άνθρωπος δεν αλλάζει". Προσωπικά πιστεύω ότι ο άνθρωπος αν το θέλει πολύ μπορεί ν' αλλάξει, δύσκολο βέβαια, αλλά μπορεί. Πιστεύω δε, ότι είναι καιρός πια, μετά από τόσες αλλαγές στην κοινωνία μας αλλά

και σε όλους τους τομείς για να προοδεύσει σημαντικά ο Έλληνας, πρέπει να απαλλαγεί οριστικά από τα αιώνια μειονεκτήματά του, αλλιώς η εποχή μας θα τον ξεπεράσει.

Το μεγαλύτερο ελάττωμά μας

Η Ελληνική φυλή δυστυχώς διακρίνεται για πολλά και σοβαρά ελαττώματα. Το μεγαλύτερο ελάττωμα βέβαια είναι η διχόνοια. Υπήρξε το "μοιραίο" ελάττωμα στην πορεία μας. Ένα ελάττωμα που κράτησε την Ελλάδα, αιώνες σκλαβωμένη σε βαρβάρους, έχασε τη δύναμή της, την ανοδική της πορεία και για πολλά χρόνια ήταν ουραγός στις εξελίξεις. Άλλοι όριζαν το μέλλον της. Η μεγαλύτερη καταστροφή της Ελληνικής φυλής υπήρξε ο Πελοποννησιακός πόλεμος. Μέχρι σήμερα η Ελλάδα δεν έχει συνέλθει από εκείνη την καταστροφή τη φοβερή. Αποτελείωσε το λαμπρό αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Σοβαροί λόγοι για να γίνει ο Πελοποννησιακός πόλεμος δεν υπήρχαν. Ο ανταγωνισμός για τις αποικίες όμως και ο οικονομικός ανταγωνισμός τους εξόντωσε τελικά.

Αυτό λοιπόν είναι το μεγαλύτερο ελάττωμά μας: η διχόνοια. Διχόνοια, πιο συγκεκριμένα σημαίνει ότι δεν υπάρχει ομοψυχία, ομαδικό πνεύμα, ο ένας να νοιάζεται για το συμφέρον του άλλου και όχι να τον ζηλεύει. Να βάζουν πάνω απ' όλα το συμφέρον της πατρίδος από τα ατομικά τους συμφέροντα, (π.χ. όπως κάνουν οι Γερμανοί και οι άλλοι Ευρωπαϊκοί λαοί). Όταν ο Έλληνας δει τον άλλον Έλληνα να προκόβει, όχι μόνο δεν το βοηθά να προκόψει

ακόμη περισσότερο, αλλά θα υποσκάψει τα συμφέροντά του, θα κοιτάξει να τον "χαντακώσει". Θυμηθείτε από την αρχαιότητα, όλο το ίδιο σενάριο επαναλαμβάνονταν. Όταν μια πόλη-κράτος σημείωνε μεγάλη πρόοδο, προκαλούσε το φθόνο των άλλων πόλεων, οι οποίες συμμαχούσαν για να την καταστρέψουν. Και το καταφέρνανε τελικά. Αυτός ήταν ο κανόνας. Δεν γνωρίζω άλλο αρχαίο λαό, που να συνέβαινε το ίδιο. Λέω λαό, διότι όλες οι Ελληνικές πόλεις-κράτη, γνώριζαν ότι ανήκαν στην ίδια φυλή ότι δηλ. ήταν όλοι Έλληνες, άρα αδέρφια. Η μεγαλύτερη τραγωδία, η υλοποίηση αυτής της καταραμένης διχόνοιας, το "σαράκι" που κατατρώει την ελληνική φυλή, υπήρξε ο Πελοποννησιακός πόλεμος που σήμανε και το τέλος του λαμπρού αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Οδήγησε σε πλήρη καταστροφή της Ελλάδας. Βεβαίως ο Μέγας Αλέξανδρος μετά δόξασε την Ελλάδα, φθάνοντας μέχρι τον Ινδό ποταμό, αλλά η κυρίως Ελλάδα, δεν σημείωσε νέα ακμή. Αλλά και όταν ήλθαν οι Ρωμαίοι, παρότι οι Έλληνες υποψιάσθηκαν την τελική τους ήττα, δεν ενώθηκαν, ενώ μπορούσαν να το κάνουν, η Αχαϊκή και η Αιτωλική συμπολιτεία δεν συνεργάσθηκαν όπως έπρεπε, πάλι υπήρξε διχόνοια και το μοιραίο επήλθε: οι Έλληνες υποτάχτηκαν στους Ρωμαίους κατακτητές. Στη νεώτερη Ελλάδα έχουμε νέες φοβερές περιπτώσεις διχόνοιας. Στη διάρκεια του επαναστατικού αγώνα κατά των Τούρκων, συνέβησαν δύο εμφύλιοι πόλεμοι, καταστρεπτικοί και αυτοί. Οι Έλληνες μετά τις σημαντικές επιτυχίες τους κατά των Τούρκων, άρχισαν να πολεμούν μεταξύ τους, λόγω αντιζηλίας και φθόνου, ποιος θα πάρει τα περισσότερα χρήματα από τις Ευρωπαϊκές δυνάμεις, οι δε πολιτικοί ήθελαν να είναι και αρχηγοί του στρα-

τού. Η καταστροφή του Πέτα απέδειξε το τραγικό τους λάθος. Αλλά εκείνος που τους ξύπνησε ήταν οι μεγάλες επιτυχίες του σπουδαίου Αιγύπτιου στρατηγού Ιμπραήμ, που είχε σκλαβώσει ξανά όλη σχεδόν την Πελοπόννησο. Οι ξένοι φιλλέληνες είχαν γίνει έξω φρενών με την μη κατανοητή γι' αυτούς συμπεριφορά μας. Κι' ας πούμε την τραγική αλήθεια για να ξυπνήσουμε. Εάν οι ξένες δυνάμεις, λόγω της πίεσης που δέχονταν από τους λαούς τους, δεν μπαίνουν στον αγώνα, δεν ξέρω τη συνέχεια. Ο Λόρδος Βύρων που πόναγε πολύ γιαυτή τη διχόνοια, έλεγε: "μα αν οι ξένοι, που όλοι είναι φίλοι σας, δουν τον αλληλοσπαραγμό σας, θα πουν ότι δε σας αξίζει η ελευθερία και θα σας εγκαταλείψουν".

Αλλά ποιός τον άκουγε! Ο Ζαΐμης, ο Μαυροκορδάτος, ο Κωλέτης, ήρωες μεν, ιδιοτελείς όμως, βάζανε τα συμφέροντά τους πάνω απ' όλα. Ο αγνός ήρωας Κολοκοτρώνης φυλακίζεται, όπως κι άλλοι ήρωες. Σκλάβοι ακόμη οι Έλληνες, εν καιρώ απελευθερωτικού πολέμου, σκοτώνονταν μεταξύ τους, αφήνοντας τον Ιμπραήμ να αλωνίζει και να κταπνίγει την επανάσταση σ' όλο το Μωριά! Πρωτοφανής διχόνοια! Μάλωναν μεταξύ τους ποιος θα πάρει τις αγγλικές λίρες (βοήθεια της Αγγλίας) και τ' άλλα χρήματα των ξένων. Η διχόνοια και σήμερα υπάρχει ακόμα, οι Έλληνες δεν απέκτησαν ομαδικό και ομόψυχο πνεύμα. Ο εμφύλιος πόλεμος μετά την κατοχή (άλλη περίπτωση φοβερής καταστρεπτικής διχόνοιας), άφησε πάθη και μίση μέχρι σήμερα, αλλά ευτυχώς έγιναν και γίνονται προσπάθειες να ξεχαστούν όλα. Λέω ότι και σήμερα υπάρχει διχόνοια, διότι όταν ένα κόμμα υποστηρίζει κάτι σωστό, που κατά βάθος συμφωνούν όλα τ' άλλα κόμματα, εν τούτοις κτυπούν και τις σωστές προτάσεις τ' άλλα κόμματα για

στενά μικροκομματικά συμφέροντα. Το μόνο καλό, ότι τουλάχιστον γνωρίζουμε αυτό το "εθνικό μας ελάττωμα" και έτσι έχουμε αρχίσει να το ελέγχουμε κάπως. Ελπίζω να συνεχισθεί αυτή η καλή προσπάθεια.

Παρεμφερές ελάττωμα είναι και το ατομιστικό πνεύμα του Έλληνα. Δεν νοιάζεται για το κοινό καλό, αλλά κυρίως πώς ο ίδιος θα βολευτεί και θα περάσει καλά. Και αυτό είναι ελάττωμα που υπήρχε από την αρχαιότητα.

Βλέπει κανείς καθημερινά τον εγωιστή Έλληνα, που προσπαθεί να κλέψει θέση στην ουρά του ταμείου, να βρει πλάγιους τρόπους να ανταγωνισθεί τον άλλον Έλληνα κλπ. Άλλωστε το ρουσφέτι, η κατάρα του νεοελληνικού κράτους, εκεί βασίζεται: "πώς θα βολευτώ εγώ εις βάρος του άλλου Έλληνα, που έχει περισσότερα προσόντα και σ' αυτό αποδεικνύεται πολύ εφερευτικός ο Έλληνας. Υπάρχουν βέβαια ελαττώματα που δεν ξέρω γιατί, μας τα χρεώνουν οι ξένοι: π.χ. η τεμπελιά του Έλληνα. Όχι, πλάγη των ξένων. Ο Έλληνας είναι "δουλευταράς", εργατικός, όσο κανένας ευρωπαίος. Γιατί τότε δεν προοδεύουμε όσο η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Δανία; Διότι, (και τώρα πάμε σε άλλο βασικό μας ελάττωμα) οι Έλληνες δεν έχουν σύστημα και μέθοδο στην εργασία τους, έτσι δε φθάνουν στην τελειότητα ή στο ζενίθ της απόδοσης. Οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι, (Αριστοτέλης, Ευριπίδης, Πυθαγόρας κλπ.), βρήκαν όλα τα μυστήρια της φύσης μέσω της φιλοσοφίας των, αλλά δεν συστηματοποίησαν και δεν υλοποίησαν τις γνώσεις τους. Εκαναν φοβερές ανακαλύψεις (πρώτοι έβαλαν τις βάσεις της θερμοπυρηνικής βόμβας (Δημόκριτος), αλλά εκεί σταματούν. Καταφέρνουν το δύσκολο, την ανακάλυψη, δεν

υλοποιούσαν όμως αυτή την ανακάλυψη (λόγω έλλειψης συστήματος και πρακτικής εφαρμογής των φιλοσοφικών ή μέσω φιλοσοφίας ανακαλύψεών τους.

Εργάζεται μεν πολύ, αλλά λίγο άναρχα, βασίζεται περισσότερο στη πολύωρη εργασία, παρά στη μεθοδική και αποτελεσματική. Η έλλειψη συστήματος, δεν αφορά μόνο τον εργασιακό του τομέα, αλλά είναι στοιχείο που συναντάται σ' όλους τους τομείς δραστηριοποίησής του. Άλλο στοιχείο της προσωπικότητάς του είναι η πονηριά. Σκαρφίζεται απίστευτα πράγματα, προκειμένου να ξεγελάσει το κράτος, να αποφύγει τις υποχρεώσεις. Μια άποψη λέει ότι αυτό καλλιεργήθηκε επί τουρκοκρατίας όταν η πονηριά λειτουργούσε σαν αμυντικός μηχανισμός.

Άλλο ελάττωμά του είναι ο εύκολος ενθουσιασμός του π.χ. για ένα πολιτικό άνδρα, αλλά και η εύκολη απογοήτευση, αλλαγή γνώμης, για τον ίδιο. Εύκολα ανεβάζει κάποιον, εξ ίσου εύκολα τον κατεβάζει. Δεν έχει μια ψυχραιμη σταθερότητα. Μια και είπαμε για ψυχραιμία, να και το άλλο ελάττωμά του. Ενώ οι Ευρωπαίοι διακρίνονται για την ψυχραιμία τους, ο Έλληνας είναι ευμετάβλητος στα συναισθήματά του και σε δύσκολες καταστάσεις, χάνει πιο εύκολα απ' αυτόν την ψυχραιμία του. Έχει επίσης μια τάση να μην υπακούει στους νόμους (ψάχνει πάντα παράθυρο να τους παραβιάζει). Δεν αισθάνεται ενοχές αν ζημιώσει το κράτος με την παραβίαση των κανόνων, αντίθετα το θεωρεί δείγμα ευφυΐας, ή καπατσοσύνη, δεν είναι κάτι κακό γι' αυτόν. Έχει επίσης μερικές φορές την τάση, να μην ολοκληρώνει κάτι όταν το αρχίζει. Εύκολα το αναβάλλει ή το αφήνει στη μέση, να το ολοκληρώσει αργότερα ή ποτέ. Η αναβλητικότητα είναι ένα βασικό στοιχείο

της προσωπικότητάς του, όπως και ο αργός ρυθμός στην εκτέλεση ενός έργου. Είναι καχύποπτος, δεν εμπιστεύεται τους συνεργάτες του ή συναδέλφους του, μάλλον γιατί κρίνει από τον εαυτό του, ότι και ο ίδιος αν τον δοθεί ευκαιρία, ίσως παραβιάσει όρους της συνεργασίας. Γι' αυτό όταν συνεταιρίζονται δύο Έλληνες σε μία εργασία, τα προβλήματα αργά ή γρήγορα θα εμφανισθούν. Είναι ευέξαπτος, εύκολα θυμώνει ή υψώνει τη φωνή, είναι θερμόαιμος.

Πάντως ένα από τα πιο βασικά στοιχεία της προσωπικότητάς του, που παίζει σημαντικότερο ρόλο στη ζωή του και χρεώνεται βέβαια στα ελαττώματά του, είναι ότι ο Έλληνας είναι εγωϊστής. Αυτό του έχει κοστίσει ακριβά, το έχει πληρώσει πολλές φορές στην ιστορία του και συνεχίζει να το πληρώνει.

Σίγουρα είναι ατίθασος ο Έλληνας, δεν τον ελέγχεις εύκολα, θέλει πολλή τέχνη για να το πετύχεις. Εκείνο που προκαλεί εντύπωση και σε εμάς τους ίδιους, αλλά και στους ξένους είναι ότι ενώ είναι πανέξυπνος και ικανός να δημιουργήσει σπουδαία πράγματα, μερικές φορές πέφτει σε λάθη αδικαιολόγητα, απαράδεκτα, που άλλοι με λιγότερη εξυπνάδα, δεν θα τα έκαναν. Η ιστορία είναι γεμάτη με τέτοια λάθη του Έλληνα. Φανατίζεται εύκολα και μερικές φορές ενεργεί κάτω από το κράτος του φανατισμού, με ολέθρια αποτελέσματα, εύκολα πέφτει θύμα στις δημαγωγίες των πολιτικών.

Στα αρνητικά του καταγράφεται και ο αγχώδης χαρακτήρας του. Είναι ανυπόμονος. Δεν αφήνει πολλές φορές άξιους ηγέτες να κάνουν σωστά τη δουλειά τους, ενώ εύκολα πέφτει θύμα δη-

μαγωγών πολιτικών. Ξεγελιέται από τα παχειά λόγια. Συνηθίζει να λέει πολλά λόγια, να κάνει όμως λιγότερα.

Προσπάθησα ως εδώ να καταγράψω όλα τα ελαττώματα του Έλληνα, προσπαθώντας να μην αφήσω τίποτα απ' έξω. Όσο οδυνηρό και αν μου ήταν, προσπάθησα να καταγράψω ωμά χωρίς δικαιολογίες. Αλλά αυτό το πλάσμα με τα τόσα ελαττώματα είναι και ένα υπέροχο πλάσμα ταυτόχρονα με πολλά προτερήματα και αρετές. Θα ήταν άδικο να μη τα αναφέρουμε και τα θετικά του, χωρίς όμως υπερβολές, ώστε να έχουμε πλήρη την εικόνα του Έλληνα.

Τα προτερήματα και οι αρετές του Έλληνα

Είπα πριν ότι είναι πολλά και σημαντικά τα προτερήματά του, όπως και οι αρετές του. Εκείνο που πάνω απ' όλα είναι πιο γνωστό στον κόσμο ολόκληρο, είναι ο λαμπρός πολιτισμός που δημιούργησε στο πέρασμα των αιώνων.

Στην αρχαιότητα δημιούργησε τον κλασικό πολιτισμό, δίνοντας τα φώτα σ' όλο το κόσμο. Ένα πολιτισμό που όμοιό του δεν γνώρισε ξανά ο κόσμος. Μέχρι σήμερα όλοι οι άνθρωποι του πλανήτη, μελετούν αυτόν τον αξεπέραστο πολιτισμό. Στη Βυζαντινή περίοδο δημιούργησε πάλι ένα λαμπρό πολιτισμό, όταν την ίδια στιγμή στην Ευρώπη κυριαρχούσε ο Μεσαίωνας. Είναι πλάσμα φιλότιμο, (λένε ότι λέξη με παρόμοιο περιεχόμενο δεν υπάρχει σε καμιά ξένη γλώσσα). Φιλόξενος ως το έπακρο, θέλει να

ευχαριστήσει οπωσδήποτε το φιλοξενούμενό του. Η Ελλάδα όντως είναι μια φιλόξενη χώρα.

Το δεύτερο διεθνώς γνωστό προτέρημα και αρετή του Έλληνα, είναι ο έπακρος ηρωισμός του στη μάχη. Όλοι γνωρίζουν πια σήμερα ότι ο Έλληνας στον πόλεμο για την ελευθερία "τα δίνει όλα για όλα", και το σύνηθες σύνθημα του είναι "ελευθερία ή θάνατος", και το εννοεί όταν το λέει. Η αυτοθυσία του στη μάχη είναι παροιμιώδης. Πάρα πολλές φορές συγκρούστηκε με υπέροχο σε αριθμό εχθρό, αλλά κατάφερε να νικά. Σ' όλους είναι γνωστή η περίφημη διατύπωση του Τσώρτσιλ για τον άφθαστο ηρωϊσμό των Ελλήνων. Πολλές φορές οι εχθροί του, κι' αν νίκησαν λόγω τεράστιας διαφοράς σε στρατό, οι αρχηγοί τους μιλούσαν με θαυμασμό για τους Έλληνες. Υπάρχουν αντιφάσεις στον Έλληνα. Τον είπαμε εγωϊστή αλλά στην μάχη δεν υπολογίζει τον εαυτό του, το εγώ του.

Πεθαίνει ευχαρίστως για την πατρίδα. Τον είπαμε ατομιστή που δεν έχει ομαδικό πνεύμα, αλλά στη μάχη γίνεται θυσία για το σύντροφό του, αδιαφορώντας για τη ζωή του. Τον κατηγορήσαμε για το "εθνικό του ελάττωμα, τη διχόνοια, αλλά πολλές φορές εν καιρώ πολέμου, παραμέρισε τις διαφορές, ενώθηκαν οι Έλληνες μπροστά στον κοινό εχθρό και νίκησαν. Και οι αντιφάσεις αυτές είναι ένα ακόμη στοιχείο στο χαρακτήρα του Έλληνα. Είναι επίσης πολύ συναισθηματικός, ουδέποτε κανείς ξένος είπε τον Έλληνα "ψυχρό". Αντίθετα οι τουρίστες εντυπωσιάζονται από τη θερμότητά του και κοινωνικότητά του. Αυτά τα προτερήματα, αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα, αν σκεφθεί κανείς πως είναι οι Ευρωπαίοι (ψυχροί κλπ.). Δεν υπήρξε ποτέ εθνικιστής με την κακή

έννοια. Δεν αγαπά τον πόλεμο, είναι φιλειρηνικός λαός. Πιστεύει στη φιλία και δίνει μεγάλη σημασία σ' αυτήν. Οι Έλληνες γονείς συνεχίζουν να νοιάζονται για τα παιδιά τους και όταν γίνουν 25 ή 30 χρονών (οι ξένοι λένε ότι είναι κακό αυτό), εγώ πιστεύω ότι η μέση λύση στις δύο απόψεις είναι η πιο σωστή. Αγαπά πολύ τη ζωή, αυτό φαίνεται πανεύκολα και παντού. Αγαπά την Ελλάδα και όσα χρόνια και να μείνει μετανάστης, θα γυρίσει πίσω, η μνήμη της Ελλάδας τον συνοδεύει όπου κι αν πάει.

Ο Έλληνας και στο παρελθόν και τώρα είχε και έχει υψηλά ιδανικά στη ζωή του, πιστεύει στις υψηλές αξίες και αγωνίζεται για όλα αυτά, ενώ είναι θεοσεβούμενος και ξεχωρίζει για την πίστη του στο Θεό. Κράτησε τη θρησκεία του και τις παραδόσεις κάτω από τις χειρότερες συνθήκες (τουρκοκρατία κλπ.). Διακρίνονταν πάντοτε για την φιλομάθειά του, την αγάπη του για το άγνωστο, την περιέργειά του αλλά και αγάπη στην περιπέτεια. Έτσι εξηγείται το εμπορικό του δαιμόνιο, το αναγνώριζαν όλοι οι ανταγωνιστές του και δεν φοβόταν ποτέ να μπει σε άγνωστα μέρη. Είναι καλός σύζυγος και πατέρας. Νοιάζεται για την οικογένειά του, είναι με δύο λόγια νοικοκύρης. Στα μεγάλα προτερήματά του υπάγεται και η επιδεξιότητά του ως ναυτικός. Ο Έλληνας ναυτικός, από την αρχαιότητα, όταν βρισκόταν στην θάλασσα, βρισκόταν στο στοιχείο του. Είναι ευγνώμων άνθρωπος, αν προσφέρει κάτι στον Έλληνα, αποκλείεται να το ξεχάσει, θα κοιτάει πώς θα στο ανταποδώσει.

Επίλογος

Είναι ολοφάνερο ότι ο Έλληνας έχει ελαττώματα (μερικά σοβαρά), αλλά έχει και μια σωρεία προτερημάτων και αρετών. Μάλιστα τα δεύτερα είναι πολύ περισσότερα από τα πρώτα. Έχει προτερήματα που σπανίζουν σ' όλη την υπόλοιπη Ευρώπη. Έχει ανθρωπιά, αγάπη, αυτοθυσία, ηρωισμό, φιλότιμο. Τί άλλο να ζητήσεις από τον άνθρωπο; Με τέτοιες αρετές, που οι ξένοι τις ζηλεύουν, μπορούσε ο Έλληνας, εάν ξεπέρναγε κάποια ελαττώματα βασικά, να προοδεύσει τόσο πολύ και γρήγορα, ώστε να είναι πρότυπο ανθρώπου. Είναι αλήθεια ότι 400 χρόνια σκλαβιάς ανάγκασαν τον Έλληνα στην προσπάθεια να επιβιώσει, να αποκτήσει κάποιες συνήθειες, που τότε εδικοιολογούντο τώρα όχι. Πρέπει ν' απαλλαγεί και από αυτές, (πονηριά, ρουσφέτι, κλπ.), αλλά ν' απαλλαγεί και από ελαττώματα που διατηρεί απ' την αρχαιότητα ακόμα. Ο Έλληνας μπορεί να κάνει άλματα και θαύματα. Το έχει αποδείξει στην ιστορία. Τώρα είναι ιδανικές οι συνθήκες. Κρίμα ένα τόσο μεγαλειώδες πλάσμα να ταλαιπωρείται από μικρότητες που δεν είναι δύσκολο να ξεπεράσει. Αυτά τα ελαττώματα του ρίχνουν το ηθικό, χάνει την αυτοπεποίθησή του και μιλά άσχημα μερικές φορές για το ότι είναι Έλληνας. Είναι κρίμα τώρα, που υπερνικήσαμε τόσα εμπόδια, που κάποτε φαινόταν αξεπέραστοι, ν' αφήσουμε την ευκαιρία ν' αλλάξουμε οριστικά. Ο κάθε Έλληνας γνωρίζοντας τα ελαττώματα της φυλής του, ας απαλλαγεί σε ατομική βάση, έτσι όλος ο ελληνικός λαός θα απαλλαγεί. Είναι τόσα πολλά και μεγάλα τα πλεονεκτήματά μας και οι

αρετές μας, που είναι άδικο να αμαυρώνονται από τα ελαττώματά μας. Ζηλεύω (με την καλή έννοια) να βλέπω τους Ευρωπαϊκούς λαούς, να μην έχουν τα δικά μας ελαττώματα. Μπορούμε να γίνουμε οι καλύτεροι. Μπορούμε να δείξουμε πάλι το δρόμο στους λαούς που βαλτώνουν κι' αυτοί στα δικά τους αδιέξοδα.